

TUSSEN DE TIJDEN . . .

Theologische reflectie bij een beleidsnota

Dr. A. v.d. Hoogen

Najaarsvergadering VPW-Roermond

12 november 1985

Beste vrienden, collega's,

Blijkens de cijfers van de VPW-nota 'Tussen de tijden', zijn wij - gemiddeld - ruim 50 jaar oud. Dat behoeft natuurlijk niet alles te zeggen over uw spankracht en vitaliteit.

Toch heb ik mij zitten afvragen: hoe kijkt een man (!), want we zijn met z'n allen voor 5/6e man, zoals we hier zitten, een man van ruim 50 jaar dus aan tegen de parabel, die in de nota meermalen genoemd wordt, nl. de parabel van het mosterdzaadje? Een beeld van onweerstaanbare groei?

Of de tevredenheid over het grootse resultaat? Of misschien de hoop dat, na zijn tijd, er uit dat zaadje toch nog iets zal ontstaan?

Als een echte parabel doet dat "verhaal" over het mosterdzaadje een groot beroep op onze verbeeldingskracht.

Onder mensen zijn niet zoveel dingen die zo ontzettend klein beginnen, en zo'n geweldig resultaat hebben. Maar al te vaak worden de groeikansen van kleine initiatieven in de kiem gesmoord. Maar anders (zo zegt de parabel) is het met het Koninkrijk Gods. . .

Onder mensen zijn ook niet zoveel dingen die in zichzelf zoveel vitaliteit bergen. Maar al te vaak is de spankracht van mensen bescheiden; en velen bereiken slechts met veel inspanning, moeite en "afzien" het resultaat van hun plannen. Maar anders is het met het Koninkrijk Gods. . .

Onder mensen zijn ook niet zoveel dingen die, ten aanschouwe van iedereen, terecht en met rede resultaat blijken te hebben. Maar al te vaak komen onze moeite en goede argumenten, onze inspanning, geloof en hoop niet over het voetlicht, worden niet bij het grote publiek

bekend. Maar anders is het met het Koninkrijk Gods. . .

Het Koninkrijk Gods: die naam voor Gods macht die aan alle s groeikansen biedt, en daarom ook aan het geknakte riet; die naam voor Gods macht die onweerstaanbaar is als de liefde, en daarom mensen over hun bescheidenheid heentilt; die naam voor Gods macht die gerechtigheid brengt, en daarom ook ieders inspanning publiek zal maken.

Maar wij zijn toch ook maar ménsen, ook al zijn we geroepen als voorgangers in geloof, als verkondigers van het Koninkrijk Gods!? Juist. En daarom komt het er zo sterk op aan, dat we ook ten behoeve van onszelf oefenen in verbeeldingskracht.

Om uw gesprek over de verbeelding: de verbeelding aangaande de toekomst van het pastoraat, enigermate op gang te helpen, draag ik enkele gedachten aan. Het zijn gedachten van theologen, van theologen met verbeeldingskracht: Friedrich Gogarten; Marie-Dominique Chenu; en Rosemary Redford-Ruether. Zij hebben alle drie, op een eigen wijze, de ervaring opgedaan op een keerpunt van de tijd te leven; te leven met bekende beelden, die niet meer voldoen, en met de ongewisheid van een nieuwe toekomst. Zo ontstaan er voor ons drie spiegels. En vóór de spiegel staande, kunnen we onszelf telkens afvragen: zijn wij dat?

Aan het slot wil ik u dan enkele oriëntatiepunten aandragen voor het eerste begin van een, naar ik hoop, gepassioneerde discussie over deze VPW-nota. Want één ding zeg ik u bij voorbaat: alle drie de theologen spreken vanuit een hartstocht.

TUSSEN DE TIJDEN - Friedrich Gogarten

In 1920 schrijft Friedrich Gogarten een programmatische tekst, onder de titel, die nu ook de VPW-nota siert:
"Zwischen den Zeiten" (1).

Na de afloop van de eerste wereldoorlog lijken alle waarden en instituties te hebben afgedaan. Het oude Europa

bestaat niet meer. De waarden van menselijke humaniteit: waarheid, goedheid en schoonheid zijn achtergebleven in de modder en de ellende van de loopgraven-oorlog. En het christendom, dat in de afgelopen decennia zulke intense pogingen had gedaan als een cultuur-waarde plausibel te zijn, is uitgehold nu die cultuur zelf niet meer bestaat. Hoe veelbetekenend is het dan dat in het tijdschrift 'Christelijke Welt' Gogarten een artikel schrijft dat als volgt begint: "Dat is het lot van onze generatie, dat wij tussen de tijden staan. Wij behoorden nooit tot de tijd die nu ten onder gaat. En of we ooit tot de tijd zullen behoren die zal komen? En, als we dan wat ons betreft, tot haar konden behoren, zou ze dan wel zo spoedig komen? We staan er midden tussen in. In een lege ruimte."

Verderop in zijn tekst bedankt Gogarten dan op sarcastische manier zijn voorganger. Ze hebben hem toch het fijnste gevoel bijgebracht voor alles wat ménselijk is. Nou, maar alles wat ménselijk is, vergaat ook! Hebben wij niet geleefd in de overtuiging, dat er een nieuwe, humane cultuur zou ontstaan in en door óns toedoen? Die droom is voorbij! Alle goede wil ten spijt. We kúnnen niet meer, schrijft Gogarten. Er is wantrouwen in ons tegen al dat zogenaamde mooie mensenwerk. We betreuren niet dat dit nu aan zijn einde komt. Want we hebben weliswaar nog steeds geen God, maar we weten steeds duidelijker, wat Hij niet is, en wat Hij niet zijn kan.

Herkent u iets in deze spiegel van onze eigen situatie. Zo staan ook wij tussen de tijden. Maar tegelijk heel anders. Hebben wij niet de afgelopen 20 jaar geprobeerd de menselijke oorspronkelijkheid in haar autonomie te waarderen? Na een periode, waarin onze kerk zo afgescheiden geraakt was van het konkrete leven, hebben we dát in ieder geval als onderpand voor de toekomst vastgepakt, en tot een kernpunt van ons pastorale handelen gemaakt: Respecteer de oorspronkelijkheid van iedere mens! Maar velen bereiken we niet meer, zodat ook hun oorspronkelijkheid ons niet verhalen kan over de mens. En velen betwijfelen hart-

grondig of onze manier om die oorspronkelijkheid gestalte te geven, wel zo humaniserend is. Maken ónze geloofsgemeenschappen niet deel uit van een kapitalistische samenleving, van een samenleving, waarin mannen nog steeds dominant zijn, van een samenleving die gebiologeerd is door veiligheid, en bijna onmachtig tot vrede?

Grote woorden: ik ben me ervan bewust. Ik schrijf ze hier alleen maar neer om u de ambivalentie te schetsen van die optie voor menselijkheid, die sinds 20 jaar zo centraal is komen te staan in het pastoraat.

Gogarten schrijft nog verder: "Er kwam ruimte voor het vragen naar God. Eindelijk. De tijden vielen uit elkaar. En nu staat de tijd stil. Een ogenblik? Een eeuwigheid? Moeten we nu niet Gods Woord kunnen horen?" Ik vind dit nog de meest klemmende vraag van Gogarten. Want "de zuiver religieuze parochie", waarover Metz vele jaren later zal schrijven (vgl. nota p. 29) is niet zozeer vanwege haar maatschappelijke onaangepastheid een theologisch probleem voor het pastoraat, maar omdat de authentieke vraag naar God, en het authentieke Woord van God er niet meer te horen valt. "Zuiver religieus" betekent hier immers een vorm van godsdienstigheid die niet alleen geïsoleerd is van de zinragen, die werkelijk onder de mensen leven, maar die bovenal een bevestiging inhoudt van alles wat haar bewoners, voorgangers inclusief, als onvoorwaardelijk beschouwen om te (kunnen) leven. En hoeveel betrekkelijks, maar vooral ook: bedenkelijks schuilt er niet in dat zogenaamde onvoorwaardelijke!

Hoe kun je dat dan beter doen? Gogarten hoorde die vragen van de 'Praktiker' en zijn antwoord luidt, kort en goed: "We hebben daarover geen voorstelling." En hij sluit zijn tekst af met deze zinnen! "Laten we ons in dit uur ("in dieser Stunde" staat er eigenlijk in het Duits, en dat heeft niet alleen maar betrekking op nu - 3 uur 's middags - maar dat heeft betrekking op deze fase van ons leven, deze periode van onze geschiedenis) voor niets zozeer hoeden als voor overleg over wat we moeten gaan doen. In dit uur - "in dieser Stunde" staan wij niet voor ónze wijsheid, maar we staan voor God".

Ik denk dat we van Gogarten in ieder geval de vraag moeten vasthouden: horen wij in onze parochies Gods Woord nog? Herkennen wij die vraag als we met elkaar een gesprek voeren over een nota, die als titel heeft: 'Tussen de tijden'?

Dat wat de eerste spiegel betreft.

LEVEN IN DE DAGERAAD - Marie-Dominique Chenu

Aggiornamento betekent (maar onder u zijn er ongetwijfeld mensen die het Italiaans beter beheersen dan ik): in het daglicht komen, het aanbreken van de dag. Het is een geveugeld woord geworden sinds de jaren van Vaticanum II, om de kern uit te drukken van de structurele hervorming die op het programma van dit Concilie kwam te staan. In een artikel voor het tijdschrift *Témoignage* schrijft Chenu in 1962 waar het volgens Johannes XXIII met het Concilie om begonnen was: "niet om, zoals een of ander vroeger concilie, een ketterij aan te klagen en te veroordelen, die de waarheid van het geloof ondermijnt, maar om aan de kerk haar jeugd terug te geven met een verleidelijk gezicht, de voortdurende jeugdigheid van het Evangelie, die haar (de kerk) in een constante dialoog zal brengen met de mens in de nieuwe beschaving. "

Dát is de inhoud van het aggiornamento: het Evangelie verkondigen en in dialoog treden met de mens uit de nieuwe cultuur.

Chenu wijst dan ook krachtig die zg. "idealistische" christenen af die niet vermogen te erkennen, dat alle aspiraties, verlangens en noden van mensen in het licht van het Evangelie dienen te worden onderzocht. Maar evenzeer verweert hij zich tegen het verwijt van glad opportunisme: alsof christenen op die wijze al te demagogisch zich middels een tour de force midden in de samenleving willen plaatsen. Want, zo zegt hij, die oproep en eis tot dialoog en presentie wortelt in de eigen aard van het Evangelie: het is een goede boodschap van de incarnatie.

Incarnatie betekent dat christenen het mysterie van verlossing juist dán aan het licht kunnen brengen, wanneer zij

zich inlaten met, en alles gelegen laten liggen aan alle problemen en ieders probleem, die er rijzen in een wereld die mondiaal geworden is, en die op dat universele niveau de vraag naar menswording, naar humaniteit, stelt.

Chenu is zich maar al te goed bewust, dat die vraag naar humaniteit alleen naar boven komt in crisissituaties. Het is bijna navrant om nu, ruim 20 jaar later, te lezen dat hij als voorbeelden van crisishaarden noemt: Zuid-Amerika, het Verre Oosten, Afrika; ook vandaag de dag zijn deze gebieden nog steeds in diepgaande crises verwickeld.

Wie overigens zou denken dat aggiornamento een tijdsbepaling is, die het oog alleen richt op de grote wereldproblemen, heeft het mis. Ook op persoonlijk vlak, in onze eigen geschiedenis, komt de vraag naar ware humaniteit alleen via crisissituaties naar voren.

Herkent u in deze spiegel iets van ónze aktuele vragen? In de nota van het VPW-bestuur is ergens sprake van het proces van een tweede reformatie dat we doormaken (Metz). Chenu zou het daar hartgrondig mee eens zijn; behalve dan met de aanduiding 'tweede'. Dat zou hij, als historicus, een gebrek aan historisch inzicht achten. Maar het kan zijn dat ook wijzelf in een te kort historisch perspectief leven. Is het niet zo dat we al te snel geneigd zijn om het aggiornamento als een zaak van verleden tijd te beschouwen? We hebben misschien aanvankelijk de crisis-situatie, die onlosmakelijk met dit begrip verbonden is, in een te groot optimisme over het hoofd gezien.

Andere reformaties uit de kerkgeschiedenis hebben ook heel wat meer tijd nodig gehad dan 20 jaar om hun beslag te krijgen.

Daar komt nog een ander aspect bij. Nu, na 20 jaar, zijn een aantal analyses, die men ten tijde van Vaticanum II maakte omtrent de toekomst, duidelijk achterhaald. Dat geldt zowel op maatschappelijk als op kerkelijk terrein. Terecht proberen we in de nota de situatie nú, anno 1985, te analyseren. Je kunt anno 1985 niet met dezelfde begrippen, niet met precies dezelfde vragen als anno 1965

proberen greep te krijgen op wat er om ons heen en met onszelf gebeurt. Maar, en daar is de nota ook een soort uiting van, ik denk dat je ook moet zeggen: pas nu, 20 jaar na dat concilie, begint in brede lagen van de kerk onder haar voorgangers en gelovigen het besef door te dringen, dat die oproep tot aanwezigheid en die oproep tot dialoog en presentie alleen maar slagen, als je ook een scherpe analyse van de situatie maakt. Aanwezigheid en dialoog houden immers in dat je in je eigen tijd aanwezig wilt zijn, dat je niet, voordat je er binnenstapt al een "depositum fidei" op zak hebt, dat in ieder geval geldig is, waar je ook binnen komt. Nee: aanwezigheid en dialoog betekenen dat er geen "depositum fidei" is, of - ik kan het beter positief zeggen - dat er alleen maar een schat gevonden kan worden door degene die graaft, die graaft in de situatie, waarin hijzelf terecht is gekomen.

Er is ook een fundamenteel verschil tussen de parabel van degene die een schat ging zoeken en begraven en het begrip "depositum fidei", al is het alleen maar, omdat het depositum fidei blijkbaar nooit gezocht is hoeven worden. En dat is (en dat bedoel ik niet als grap) essentieel voor de pastorale houding. Meen je dat het eigenlijk echt gezocht moet kunnen worden om te weten wat het inhoudt, of vind je: het is er, we hebben alleen maar moeilijke aanpassingsproblemen.

Nee, zegt het Tweede Vaticaans Concilie: presentie en dialoog betekenen dat het niet gaat over aanpassingsproblemen; dat het ook niet gaat over heel grote bijna onpakkbare problemen van de toepassing; het gaat erom dat je de schat nog moet vinden!

En dat de wijze, waarop mensen anno 1950 de schat gevonden hebben ons niet kan ontslaan - menselijkerwijze - van de verplichting om nú te graven.

En dat we met de ervaringen van mensen die nu elders graven, op ditzelfde moment, inspirerende richtlijnen kunnen opdoen, maar dat we zélf moeten graven.

En we kunnen de kerk van 1950 niet terugplaatsen naar nú, als we dat al zouden willen. En we kunnen ook de kerk

van Latijns-Amerika of van Zuid-Afrika of Indonesië niet overplaatsen naar West-Europa, als we dat al zouden willen proberen.

Maar het laatste punt, dat dus onverbreekelijk verbonden is met het *aggiornamento*, dat is het analyseren van onze eigen situatie. Dat vergt wel een heel andere kijk op ons werk als pastores, dan we tot dusver veelal hebben.

Kijk, de intuïtie om present te willen zijn en in dialoog te willen gaan met ieder, die intuïtie die delen we. En die delen we eigenlijk op een heel fundamenteel niveau. Dat is echt een wortel van ons eigen pastor-zijn geworden. Maar die intuïtie blijft in de lucht hangen zonder een analyse. En analyseren is een nieuw soort *ascese*. Dat vergt een heel andere manier van kijken en van vragen, dan we tot dusver gewend zijn. En ~~zelfs~~^{zelfs} elke *ascese* is analyseren, iets dat je alleen maar door doen en weer doen, door mislukken en opnieuw beginnen kunt oefenen. Maar, het moet gebeuren, want anders blijf je op een of andere wijze toch - om het maar eens oneerbiedig te zeggen - met dat "*depositum fidei*" op je schouders zeulen.

De oproep van het Tweede Vaticaans Concilie om present te willen zijn bij alles en bij alle problemen vergt dus analyse van alles; analyse van de concrete situatie van dié wijk, van dié parochie, van dié mensen, waar ik categoriaal werkend of territoriaal werkend mee te maken heb.

Nu hebben we tot dusver, in de afgelopen 20 jaar denk ik, vooral aan die oproep van Vaticanum II overgehouden, dat - zoals ik straks al zei - je in de mensen, die je ontmoet, op zoek moet gaan naar haar of zijn eigen oorspronkelijkheid. Je kunt het ook negatief formuleren: we hebben vooral begrepen uit die oproep, dat elke wil om andere mensen te domineren, hoe dan ook, pastoraal gesproken uit den boze is. En dat is een zeer kostbaar inzicht.

En ik herhaal het nog eens: dat inzicht dat het uit den boze is, pastoraal gesproken, om mensen te willen domineren, dat inzicht blijft kerkelijk zijn kritische kracht behouden en ook maatschappelijk. Want terecht is in de nota een paar

keer sprake van een kerk-konflikt in het kader van veel breder levende maatschappelijke konflikten. De kerkelijke wil om te domineren maakt op haar beurt deel uit van een tendens in onze samenleving om mensen te domineren.

Maar, bij allen en iedereen aanwezig zijn, vergt ook: positiebepaling. Een paar keer valt in de nota het woord: bondgenoot. Wat is dat nou: positie bepalen? Ik meen dat pas duidelijk wordt, wat positie bepalen is, wanneer je opnieuw tot je laat doordringen, dat die vragen van humaniteit alleen via crisis-situaties aan het licht komen. In crisis-situaties, vooral ook op bredere terreinen van groepen in de samenleving, moet je namelijk positie kiezen. Hier ontdek je, dat je die vraag naar humaniteit alleen maar kunt stellen binnen het konflikt tussen mannen en vrouwen over hun rol in de kerk en in de samenleving. Dat je die vraag naar humaniteit alleen maar kunt stellen binnen het konflikt tussen ouderen en jongeren over: wie heeft het voor het zeggen; en welk perspectief is er voor ons. Dat je die vraag naar humaniteit alleen maar kunt stellen binnen het konflikt tussen mensen mét en mensen zónder werk. Binnen het konflikt ook tussen pastores die wél en pastores die níét angstig zijn om verantwoordelijkheid te delen. Binnen het konflikt ook van vrouwen en mannen in de kerk die wél een verbreding van hun verantwoordelijkheid en die géén verbreding van gezamenlijke verantwoordelijkheid heilzaam achten.

Presentie en dialoog realiseer je alleen maar, als je dat konflikt niet uit de weg gaat. Je hoeft het konflikt niet te idealiseren. Je hoeft niet te zeggen: wat een heerlijke positie! Maar het konflikt is onvermijdelijk. Het bestaat, voordat je er waarden aan verbindt als: fijn of niet fijn; afstotend, walgelijk of leerzaam. En alleen maar in die konflikten kun je positie kiezen. Je kunt dan niet langer over verzoening van de mens praten, over de verlossing van de mens, als je niet noemt, over welke mens je het hebt. Heb je het over mannen, of heb je het over vrouwen? Heb je het over jongeren, of heb je het over ouderen? Heb je het over werkgevers, of over werknemers. Heb je het over

bisschoppen (ook zij zijn geroepen tot mens-wording), of heb je het over pastores? Wie werkelijk ernst maakt met de oproep tot presentie en dialoog, doet dat tenslotte niet om het konflikt te zoeken, maar uit hartstocht voor die ander. Omdat je vermoedt dat daar bij hem het Woord van God op een heel eigen en op een heel nieuwe wijze te horen is. En dan neem je het risico van het konflikt, het risico van de crisis op de koop toe.

En dat brengt mij weer bij het uitgangspunt:
Waarom zou je eigenlijk de kerk willen vernieuwen?
Waarom vind je eigenlijk aggiornamento een belangrijke zaak?
Het enige antwoord, dat Chenu geeft, luidt kort en goed:
"Uit hartstocht voor de jeugdigheid van het evangelie."
En een heel belangrijke test om te weten of wij die jeugdigheid van het evangelie nog in het oog krijgen in onze parochies, is de vraag: Met wie ben je feitelijk in dialoog? Konkreet: wie ontmoet je nog als pastor? En wie horen er nog tot je parochie? En: waarover gaat die dialoog? Gaat die werkelijk over a l l e problemen en a l l e aspiraties en a l l e verlangens van iedereen die die parochie bewoont?

Het goede nieuws - zo besluit Chenu zijn tekst - luidt kort en goed: "HET KONINKRIJK GODS BEGINT OP AARDE!"

Geloven we daar werkelijk in?

DE LAATSTE SPIEGEL:

DE LAATSTEN ZULLEN DE EERSTEN ZIJN

Rosemary Ruether

De evangelische parabel over de werkers van het elfde uur is in onze taal tot een staande uitdrukking geworden: de laatsten zullen de eersten zijn.

Onder deze titel schrijft Rosemary Redford Ruether (een Amerikaanse, feministisch georiënteerde theologe) een boekje over: "Messiaanse Cultuurcritiek".

(Ik kan het u van harte aanbevelen. Het is in Nederland bij Ten Have in Baarn verschenen in 1981).

En zij schrijft daarin: "Jezus' opvatting over het koninkrijk is uiterst radikaal. Hij ziet een nieuw tijdperk van Gods rechtvaardigheid en vrede alleen aanbreken, wanneer alle systemen die anderen overheersen, van geld, rand of godsdienstige hiërarchie omver geworpen zullen zijn. Wanneer zij, die de eersten willen zijn, er genoeg mee nemen de laatsten en de dienaars van allen te willen zijn. Wanneer zij die niets betekenen in het huidige systeem, verheven zullen worden. "

Dat klinkt ons, denk ik, niet onbekend in de oren.

Maar het inzicht van Rosemary Ruether krijgt pas zijn volle scherpte in combinatie met een ander punt.

Zij zegt: "die evangeliën zijn geschreven vanuit het gezichtspunt van bekeerde verraders, discipelen die wisten, dat ze n i e t in staat waren het radicale karakter van Jezus' boodschap te volgen. En die alleen in het licht van de opstanding hun vergissing konden inzien."

De laatsten zullen de eersten zijn, is op die manier dus ook een tijdsbepaling, een aanduiding van onze positie, hoorders van Jezus' boodschap, als van mensen die in het licht van de opstanding hun fundamentele vergissing omtrent Jezus inzien.

Als het goed is, is de kerk een gemeenschap die ontstaat uit de herkenning bij onszelf en bij anderen van deze vergissing. "Maar", zegt Ruether, "we moeten ons afvragen, of de opvolgers van de apostelen, de kerkelijke leiders, deze vergissing in feite niet hebben voortgezet. Ik vraag me ook af, of dit alleen de kerkelijke leiders geldt?

Leven w i j met het besef mensen te zijn die zich aanvankelijk fundamenteel hebben vergist en alleen in het licht van de opstanding tot i n - k e e r kwamen?"

Die positiebepaling van de geloofsgemeenschap heeft duidelijk een historische dimensie. In de parabel waren de eersten en de laatsten zo te benoemen, omdat ze gerelateerd werden, zoals u weet, aan de uren van de dag. Wanneer wij de parabel nu opnieuw lezen met de vraag, hoe daarin de radicaliteit van Jezus' boodschap is te beluisteren valt, dan brengen we de eersten en de laatsten in verband met ver-

anderingen in onze systemen van leven. Over die veranderingen zegt Ruether met name: Ze dienen ons hiërarchisch werkelijkheidsmodel aan te tasten. Zij bedoelt iets veel fundamenteler en veelomvattender, dan alleen maar de verhouding tussen leken, priesters, bisschoppen, en, als u wilt, de paus.

Zij bedoelt daarmee, dat wij voortdurend onze werkelijkheid waarnemen en ook handelen binnen een schema van hoger en lager: Mensen zijn hoger dan planten. Mannen zijn hoger dan vrouwen. Bisschoppen zijn hoger dan leken. Ouders zijn hoger dan kinderen. Intellectuelen zijn hoger dan analfabeten. Dat systeem, zo zegt zij, van hoger en lager, dat hiërarchisch werkelijkheidsbesef brengt met zich mee, dat wij voortdurend opnieuw, bij alle veranderingen die we proberen te bewerkstelligen, de vraag stellen: wie is belangrijker, in dienst van wie moet het vooral staan? Daardoor houden we sociale ongelijkheid in stand. En dat blijft bestaan zolang wij dromen van u opieën: van hoger en lager.

Een van de fundamentele implicaties van deze levenshouding is, zegt Ruether, dat we in feite onze eindigheid niet erkennen. Wij zijn vergeten

- hoe paradoxaal dat ook bijna klinkt, wij hebben vanmorgen nog een uitvaart-viering gehad -

wij zijn vergeten in onze cultuur, dat we sterven zullen.

Zij ziet daarin een nadeel van iedere visie op de geschiedenis die praat over evolutie en revolutie. Want, zegt ze, dat soort visies houden voortdurend het idee in stand van wat zij noemt: een gezegend eindpunt van onze geschiedenis. Of dit eindpunt staat volkomen buiten onze geschiedenis en kan ons daardoor ook geen hoopvolle verwachtingen voorhouden, of het leidt tot een zinloos nastreven van een revolutie, welke nooit zal komen.

Niet alleen door banden met het verleden zijn mensen gefrustreerd geraakt, maar ook door verwachtingen van de toekomst, die veel te groot waren om reëel in hun leven als appèl te kunnen functioneren, kunnen mensen ten onder gaan.

De radicaliteit van Jezus' boodschap bestaat volgens Ruether dus zó, dat daardoor het denken in een "hoger-lager"-schema wordt doorbroken en daarmee ook de implicaties die dit denken bij ons heeft gekregen: de droom van een gezegend eindpunt. Daar moeten we van af, volgens haar. Het Rijk Gods is niet radicaal, omdat het een boodschap is omtrent het eindpunt; het is een radicale vernieuwing, omdat het ons veranderingsmodel verandert. Zelf spreekt zij dan van een conversie-model.

"Het leven is", zegt zij, "binnen de natuurlijke grenzen van de sterfelijkheid, een historische onderneming die telkens opnieuw, in nieuwe omstandigheden wordt voortgezet." Immers, elke verandering, ook het oprichten en het beleid van de VPW, elke verandering brengt weer nieuwe conflicten en tegenstrijdigheden met zich mee. En elke generatie dient weer een haalbare en rechtvaardige balanspoging na te streven.

Zijn in d e z e spiegel o n z e vragen herkenbaar?

Ik lees in de nota dat we ons moeten bezinnen op onze eigen krachtbron. Dat we terug moeten gaan naar het evangelie, naar het evangelie dat welsprekend getuigt van strijd en spanning, van polarisatie en van onvermoeibaar door gaan (p. 35). En de nota noemt op die bladzijde dan ook als voorbeelden van zo'n houding een aantal "heiligen" (zo zou ik willen zeggen) uit ónze tijd: Johannes XXIII, Martin Luther King, bisschop Romero, Helder Camera, Desmond Tutu.

Hoe, vraag ik mij af, hoe gaan wij nou met dergelijke verbeeldingen van ons christen-zijn om? Funktioneren die verbeeldingen in een verlangen bij ons zelf naar een gezegend eindpunt? Zijn zij, die heiligen, voor ons "hoger"? En zijn wij, in vergelijking met hen "lager", "minder"? Of kijken we naar die heiligen als naar een voorbeeld, dat laat zien, hoe zij in h u n tijd pogingen konden ondernemen om tot zo'n balans te komen?

In dat laatste geval komt hun lijden en sterven, het lijden en sterven van deze heiligen, in een heel ander daglicht te staan. Je kunt het interpreteren als de dood of het lijden

van een profeet. Maar, met Ruether zou je eerder moeten kijken naar deze heiligen als naar mensen, die hun vergissingen gingen inzien. In het licht van Jezus' opstanding kan hun lijden en sterven dan betekenis krijgen voor de waarlijk menselijke maat van onze vergissing.

Ruether eindigt in elk geval haar boekje met deze tekst: "Ik stel voor, dat we de Messiaanse hoop die Jezus ons voorhoudt, niet als het eschatologische eindpunt van de geschiedenis, of als een overwinning op de dood verstaan, maar als de sjaloom van God, die de verbindingsschakel is tussen al wat bestaat.

TOT SLOT:

Ik heb u drie spiegels voorgehouden vanuit de vraag:

Hoe verstaan wij onze eigen tijd?

En hoe verstaan wij ons zelf?

Waar staan wij zelf?

Zijn wij mensen die zeggen: "WIJ STAAN TUSSEN DE TIJDEN", of zijn wij mensen die zeggen: "WIJ LEVEN IN HET AANBREKEN VAN DE DAGERAAD", of zijn we mensen die zeggen: "WIJ ZIJN BIJ DIE LAATSTEN DIE DE EERSTEN ZULLEN ZIJN"?

Het is niet onverschillig voor ieder van ons, welke beelden je als de meest aansprekende, als de meest adequate beelden kiest. Ik denk dat daarvoor o.a. een discussie met elkaar onvermijdelijk is en zeer belangrijk.

En om enkele oriëntatiepunten voor die discussie aan te dragen - want die discussie moet tenslotte gaan over de nota en niet over deze inleiding - wijs ik u op drie uitspraken in de interviews:

- "Ik zou bij God niet weten, wat ik er alleen mee zou moeten doen, naar die groepen, die je helemaal niet kent, een stukje evangelie brengen. Dat is zo moeilijk; dat is al moeilijk bij groepen die je wel kent. Als ik om mij heen kijk, vind ik dat er eigenlijk, wat dit betreft, heel weinig gebeurt. Ik praat er vaak met kollega's over, m a a r e r w o r d t z o v a a k s n e l o v e r h e e n g e p r a a t. Ze hebben vaak grote parochies, hun han-

den vol. Of ze het ook als iets noodzakelijks zien om naar die onbekende groepen te gaan, ik weet het niet."(pag.8).

Er wordt tussen kollega's vaak snel over de crisis heengepraat.

Mijn vraag aan u is. KUNT U DAT BEAMEN?

Een tweede discussiepunt:

- "Je zit hier nu acht jaar. Denk je aan weggaan?"
Het antwoord is: "Nee, maar ik heb er ook geen vrede mee om op deze manier door te gaan. Acht jaar geleden was er nauwelijks iets. Toen heb ik veel opgezet, maar er wordt niets nieuws geboren. Ik wil hier niet blijven om pas op de plaats te maken, dat hou ik niet vol. Ook met het verzorgingspastoraat heb ik veel moeite. Dat is geen structuur. Daar kun je mee blijven doorgaan, maar ik word er op de duur zo moe van. Er zit ook iets in mij dat zegt: Ik moet naar Jansen, ik moet, moet en moet en dat hou ik niet vol."

Er wordt niets nieuws geboren. KUNT U DAT BEAMEN?

Een derde discussiepunt tenslotte, waar de geïnterviewde worstelt met een vraag, die hem aan het begin al is gesteld, die hij aanvankelijk afwijst als "niet eerlijk"; later zegt hij: "niet helemaal ter zake doende"; en verderop op het einde: "ik blijf er toch mee zitten." De vraag vindt u op blz. 11 in de derde alinea, waar de interviewer zegt:

- "Als de anonymiteit nu het kenmerk is van deze wijk, vind je dan dat de parochie en de manier, waarop jij die gestalte probeert te geven, vooral via groepspastoraat, het meest adequate model, het meest geschikte antwoord is op de problemen die hier spelen?"

"Ik vind dat je die vraag zo niet mag stellen", zegt de geïnterviewde dan meteen, "dat is los van de werkelijkheid."

Vindt u ook dat hij die vraag zo niet mag stellen: OF DE WIJZE, WAAROP JE ZELF AAN JE PAROCHIE GESTALTE GEEFT WEL HET MEEST GESCHIKTE ANTWOORD IS OP DE PROBLEMEN DIE IN JOUW PAROCHIE SPELEN?

Dit zijn drie discussievragen, waarvan ik hoop dat ze voor een onderling gesprek een vruchtbaar uitgangspunt zullen bieden.

Ik dank u wel.

T. van den Hoogen

=====

Behandelde literatuur:

Friedrich Gogarten: de man die voor het eerst de uitdrukking gemunt en geijkt heeft, die nu op de kaft van de VPW-nota prijkt: "ZWISCHEN DEN ZEITEN" (Tussen de tijden). (1920).

Marie-Dominique Chenu: een heel andere theoloog, die mede gezorgd heeft voor het ijken en munten van het begrip "AGGIORNAMENTO" (leven in de dageraad) (1962); verschenen in het tijdschrift Témoignage bij de aanvang van het concilie.

Rosemary Redford Ruether: een Amerikaanse theologe die een boekje heeft geschreven met de veelzeggende titel: "DE LAATSTEN ZULLEN DE EERSTEN ZIJN". Een boekje over "Messiaanse Cultuurcritiek". Het is in Nederland verschenen in 1981 bij Ten Have in Baarn.

=====